

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Ігнатенко М.М., викладач,
Білоцерківський національний аграрний університет*

Стаття присвячена вивченню складових формування і економічно ефективного використання земельних ресурсів сільських територій. Обґрунтовуються необхідність і практичні кроки щодо формування цілісної вітчизняної політики сільського розвитку та її інституційного забезпечення. Визначені показники рівня інтенсивності використання земельних ресурсів та запропоновані напрями подальшого поліпшення використання землі

Article is devoted studying of components of formation and economically an effective utilisation of ground resources of rural territories. Necessity and practical steps as to formation of a complete domestic policy of agriculture and it институционального maintenance is proved. Indicators of level of intensity of use of ground resources are designated and directions of the further improvement of use of the earth are offered

Постановка проблеми. Реформування аграрного сектора економіки докорінно змінило земельні та майнові відносини, створило якісно нові організаційно-правові форми господарювання, зробило певні кроки в напрямі створення прозорого ринкового середовища. Проте всі ці зусилля стануть марними без формування і економічно ефективного використання земельних ресурсів сільських територій.

На кожному аграрному підприємстві з урахуванням його конкретних умов (типів ґрунтів, їх механічного складу, конфігурації земельних ділянок, кута їх нахилу, спеціалізації виробництва тощо) необхідно розробити і впровадити систему агрономічних, зооветеринарних, технічних і організаційно-економічних заходів, що забезпечують ефективне використання земельних ресурсів. Важливе місце займають заходи, спрямовані на підвищення потенційних можливостей підприємства щодо збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з кожного гектара угідь. Такі можливості значно залежать від рівня інтенсивності використання земельних ресурсів. Порівняльна оцінка показників інтенсивності в динаміці та в різних підприємствах дасть змогу виявити деякі напрями подальшого поліпшення використання землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш плідно на шляху впровадження територіального підходу до розвитку села науковці працюють сьогодні. Передусім, це стосується аграрних економістів, що є цілком зрозумілим, зважаючи на об'єкт дослідження, зокрема праці відомих вчених-економістів: Єрчишина В.В., Онищенко О.М., О. Осауленка, О. Смоленського, М. Орлатого, О. Павлова, І. Гончаренко, М. Кропивка, О. Онищенко і В. Юрчишина, М. Орлатого, Ю. Лупенка і О. Мопильного. Цій проблематиці було приділено окрему увагу на Восьмих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 20-21 червня 2006 р. У доповіді на них академіка УААН П. Саблука наголошувалося на тому, що проблематика сільського розвитку є одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень ННЦ "Інститут аграрної економіки" УААН.

Цілі статті. Більшість науковців визнають креативність територіального підходу до оцінки тих процесів, які відбуваються в різних сферах життєдіяльності села. Дискусії виникають, коли справа доходить до визначення сутності сільських територій та виокремлення складників цих просторових утворень. Ще більш серйозні наукові проблеми з'являються при спробах співставлення аграрної політики і політики розвитку сільських територій. Наразі значна частина аграрних економістів стоїть на тому, що більшість проблем розвитку села залежать від ефективності використання земельних ресурсів сільських територій. Разом з тим, серед них є чимало й таких, які піддають сумніву цю тезу.

Виклад основного матеріалу. На кожному аграрному підприємстві з урахуванням його конкретних умов (типів ґрунтів, їх механічного складу, конфігурації земельних ділянок, кута їх нахилу, спеціалізації виробництва тощо) необхідно розробити і впровадити систему агрономічних, зооветеринарних, технічних і організаційно-економічних заходів, що забезпечують ефективне використання земельних ресурсів. Важливе місце займають заходи, спрямовані на підвищення потенційних можливостей підприємства щодо збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з кожного гектара угідь. Такі можливості значно залежать від рівня інтенсивності використання земельних ресурсів. Порівняльна оцінка показників інтенсивності в динаміці та в різних підприємствах дасть змогу виявити деякі напрями подальшого поліпшення використання землі:

Рівень інтенсивності використання земельних ресурсів визначають за такими показниками: ступенем господарського використання землі, яка розраховується діленням площі

сілськогосподарських угідь на всю земельну площу господарства; ступенем розораності, що обчислюється як частка від ділення площі ріллі і багаторічних культурних насаджень на площу сілськогосподарських угідь; ступенем меліорованості як відношення площі меліорованих земель (зрошуваних, осушених) до загальної площі сілськогосподарських угідь; питомою вагою інтенсивних культур (цукрових буряків, льону, картоплі, овочів, соняшнику, зернової кукурудзи, коноплі) у загальній посівній площі підприємства; коефіцієнтом повторного використання землі, який визначається відношенням посівної площі разом з площею повторних посівів до посівної площі господарства.

При аналізі й оцінці цих показників слід пам'ятати, що завдяки трансформації земельних угідь і вдосконаленню їх структури, підвищенню (зниженню) частки ріллі, багаторічних культурних насаджень і меліорованих земель у загальній площі сілськогосподарських угідь, а інтенсивних культур - у структурі посівів, підвищенню коефіцієнта повторного використання землі до оптимальних рівнів можливості підприємства щодо збільшення обсягу виробництва продукції (за інших однакових умов) зростатимуть. Але тут важливо не вийти за раціональні межі кожного з названих показників, оскільки це може призвести до погіршення використання землі, втрати її родючості. Наприклад, надмірне розорювання сілськогосподарських угідь у багатьох господарствах призвело до інтенсивного розвитку вітрової та водної ерозії з усіма відповідними негативними наслідками.

Про економічну ефективність використання землі судять на основі системи натуральних (урожайність сілськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь) і вартісних показників (виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на гектар сілськогосподарських угідь). Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сілськогосподарських угідь, а вартісні - всієї їх площі. Ці дві групи показників доцільно розраховувати як на гектар фізичної площі, так і з урахуванням грошової оцінки гектара сілськогосподарських угідь, в якій відображена їх економічна родючість. У першому випадку можна судити про фактично досягнутий рівень використання землі без урахування її якості, а в другому - об'єктивно оцінити результати господарювання.

Досягнутий у сілськогосподарських підприємствах рівень ефективності використання землі нині (2009 р.) ще низький. У багатьох з них знижується родючість землі. Великі площі піддаються вітровій і водній ерозії, не зменшується площа засолених і кислих ґрунтів. Тому важливо в кожному підприємстві запровадити науково обґрунтовану систему землеробства, що відіграватиме вирішальну роль у підвищенні родючості ґрунтів.

Основною ознакою високої родючості й окультуреності ґрунту є вміст у ньому гумусу і перегною. Доведено, що підвищити вміст гумусу в ґрунті можна двома основними шляхами: а) щорічним внесенням гною і торфогноєвих компостів, б) розширенням посівів люцерни і конюшини за рахунок скорочення площі кормових культур, що у великих кількостях споживають (мінералізують) гумус. У розвинутих країнах Заходу вносять високі дози гною, наприклад у Голландії - до 70 т на га сілськогосподарських угідь. З підвищенням доз внесення гною знижується кислотність ґрунту. Це надто важливо, оскільки на фоні органічних добрив можна збільшувати дози внесення мінеральних добрив, які підвищують рН ґрунту. Якщо мінеральні добрива вносити без органічних або за низьких доз застосування останніх, то виникне необхідність у вапнуванні ґрунту, яке знижує кислотність, але прискорює мінералізацію органічної речовини. Дослідні дані свідчать, що 10 т якісного гною або торфогноєвого компосту збагачують ґрунт на 1 т гумусу, а лише 1 г гумусу вбирає від 4 до 20 г води, склеюючи в грудочки мінеральні частки ґрунту, завдяки чому створюється його структура. Заготувати гній потрібно протягом усього року, а вносити - лише влітку і восени.

В Україні є нагальна потреба розширити площі під люцерною і конюшиною. В США, наприклад, понад 30 % орних земель зайнято багаторічними травами на сіно, сінаж і на випас. Непересічна цінність люцерни і конюшини полягає в тому, що лише ці культури при оранці залишають у ґрунті гумус. Потребують змін і традиційні підходи до планування структури посівних площ зернових культур. Слід орієнтуватися не просто на вихід білка, а на вміст комплектного білка, збалансованого за 8 незамінними амінокислотами (лізином, треоніном, валіном, метіоніном, триптофаном та ін.), які тварини повинні одержувати в готовому вигляді. За даними П. Тихоновського на 1 га посіву ячменю для збалансування білкового компонента потрібно сіяти 0,32 - 0,34 га гороху, а на гектар вівса - лише 0,02 га, оскільки ця культура має оптимальне співвідношення амінокислот у зерні. За норми 10 % овес містить 9,8 % комплектного білка, тоді як озима пшениця - лише 5,7 - 6,07, ячмінь 6,93 - 7,13, горох - 30,15 %. Удосконалення структури посівних площ необхідно поєднувати з

правильним чергуванням сільськогосподарських культур. Правильно побудовані й освоєні сівозміни підвищують урожайність на 30 - 40 % і забезпечують повніше використання техніки і робочої сили.

Ефективність та результативність політики сільського розвитку значною мірою залежать від дотримання її наскрізного характеру, що вимагає врахування багатогалузевої природи об'єкта політичного впливу та активної участі в її розробці і впровадженні не тільки центральних, а й регіональних, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та сільських територіальних громад.

Висновки. Результати проведених досліджень дали змогу узагальнити концептуальні підходи, наукових гіпотез і сучасних теорій У підвищенні економічної родючості ґрунту велика роль належить також прогресивним системам обробітку ґрунту, системам насінництва, полезахисним смугам. Значним резервом поліпшення використання земельних ресурсів є підвищення продуктивності природних кормових угідь, частка яких становить 17,8 % всієї площі сільськогосподарських угідь України. Однак значні площі природних сінокосів і пасовищ використовуються малоефективно, хоч виробництво кормів на них є значно дешевшим, ніж на орних землях. Підвищення продуктивності природних кормових угідь можна досягти завдяки докорінному і поверхневому поліпшенню їх. Особливо важливе значення для підвищення ефективності використання земельних ресурсів має меліорація.

Література.

1. Онищенко О.М. Сільський розвиток: основа методики та організації / О.М. Онищенко, В.В. Єрчишин // Економіка України. – 2006. - № 10. – С. 7.
2. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукр. конгресу економ.-аграрників. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005.
3. Губені Ю.Е. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики / Ю.Е. Губені // Економіка України. – 2007. - № 4. – С. 62 – 70.